

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
המרכזים ללימודי אזרחות ודמוקרטיה
בכנסת ובבתי המשפט

אלימות באחריות מי?

ההיבט החוקי להתמודדות בתופעת האלימות

סוף מעלה במחלבה תחילה

ירושלים, תשס"ט - 2009

רגע לפני שהכעס מעביר אותך על דעתך...
רגע לפני שיהיה מאוחר מדי
ולא נוכל להשיב את הגלגל לאחור

נדאי לעצור!

לחשוב!

לדעת! מה החוק אומר...

ומה באחריות שלך...

צוות המרכזים ללימודי אזרחות ודמוקרטיה בכנסת
ובבתי המשפט ליקט עבורכם חוקים וסעיפי חוק
הקשורים לאלימות באופן ישיר ועקיף
מומלץ לעיין ולהבין...

לברי "אי ידיעת בחוק- אינך פטור ממונש"

אלימות

באחריות מי?

ליקטה וערכה אורית מעוז אסקיו

יעוץ דידקטי נאוה רוזן

עריכה לשונית תלמה נעים

עיצוב גרפי "טו דו דיזיין"

דפוס איילון, ירושלים

הוצאה לאור משרד החינוך, גף פרסומים

© כל הזכויות שמורות למשרד החינוך

ירושלים, תשס"ט - 2009

gov
www.gov.il

תוכן עניינים

- 8 1. חוק יסוד כבוד האדם וחירותו»
- 14 2. אחריות ישירה - מהי?»
- 24 3. אחריות עקיפה - מהי?»
- 28 4. חוק "לא תעמוד על דם רעך"»
- 32 5. קטינים וחסרי ישע - היחס בחוק»
- 34 6. קטינים - ההליך משפטי»
- 36 7. סיכום»

הרשנו לעצמנו "להשמיט" תתי סעיפים ו"להוסיף" הבהרות לסעיפי החוק שאינם בלשון המשפטית המקובלת ולא עפ"י הניסוח המדויק של החוק כפי שנכתב בבית המחוקקים (הכנסת).
כל זאת, כדי שתוכלו להבין באופן ברור את מטרת החוק ותכליתו.

אלימות

5

באחריות מי?

האלימות-

היא כרטום יסוד הדמוקרטיה.

יצחק רבין

בזאץ פאמאיק יל אסטור את פאמאוקת
בדוק לא סובאנות וכבוד בדדי.

חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו

1. עקרונות יסוד (תיקון: תשנ"ד)

זכויות היסוד של האדם בישראל מושתתות על ההכרה בערך האדם, בקדושת חייו ובהיותו בן-חורין, ויש לכבדו ברוח העקרונות המופיעה בהכרזה על הקמת מדינת ישראל.

א. מטרה (תיקון: תשנ"ד)

חוק-יסוד זה, מטרתו להגן על כבוד האדם וחירותו, כדי לעגן בחוק-יסוד את ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית.

2. שמירה על החיים, הגוף והכבוד

אין פוגעים בחייו, בגופו, או בכבודו של אדם באשר הוא אדם.

3. שמירה על הקנין

אין פוגעים בקנינו של אדם.

4. הגנה על החיים, הגוף והכבוד

כל אדם זכאי להגנה על חייו, על גופו ועל כבודו.

5. חירות אישית

אין נוטלים ואין מגבילים את חירותו של אדם במאסר, במעצר, בהסגרה או בכל דרך אחרת.

1. חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו

18 נאום...

כבוד האדם הנו ערך בסיסי במדינת ישראל ועלינו לכבד כל אדם, לא לפגוע בגופו ובכבודו.... אחריות זו מוטלת על כולנו כבני אדם ועל המדינה כלפינו....

* חוק יסוד כבוד האדם וחירותו נחקק בשנת 1992 ותוקן בשנת 1994.

חוק זה מהווה בסיס חשוב ביותר בהגנה על זכויות האדם בישראל.

הוא נתון לפרשנויות רבות: יש הנוטים להרחיב את הפרשנות ומכילים במילה "כבוד" זכויות נוספות שאינן כתובות במפורש ויש הדוגלים בפרשנות מצומצמת לחוק-משמע, יש להתייחס רק לזכויות הכתובות במפורש בחוק זה. יש הרואים בחקיקתו מהפיכה חוקתית.

אלימות

באחריות מי?

6. יציאה מישראל וכניסה אליה

- א. כל אדם חופשי לצאת מישראל.
- ב. כל אזרח ישראלי הנמצא בחוץ לארץ זכאי להיכנס לישראל.

7. פרטיות וצנעת הפרט

- א. כל אדם זכאי לפרטיות ולצנעת חייו.
- ב. אין נכנסים לרשות היחיד של אדם שלא בהסכמתו.
- ג. אין עורכים חיפוש ברשות היחיד של אדם, על גופו, בגופו או בכליו.
- ד. אין פוגעים בסוד שיחו של אדם, בכתביו או ברשומותיו.

8. פגיעה בזכויות (תיקון: תשנ"ד)

אין פוגעים בזכויות שלפי חוק-יסוד זה אלא בחוק ההולם את ערכיה של מדינת ישראל, שנועד לתכלית ראויה, ובמידה שאינה עולה על הנדרש או לפי חוק כאמור מכוח הסמכה מפורשת בו.

9. סייג לגבי כוחות הבטחון

אין מגבילים זכויות שלפי חוק-יסוד זה של המשרתים בצבא-הגנה לישראל, במשטרת ישראל, בשירות בתי הסוהר ובארגוני הבטחון האחרים של המדינה,

ואין מתנים על זכויות אלה, אלא לפי חוק ובמידה שאינה עולה על הנדרש ממהותו ומאופיו של השירות.

10. שמירת דינים

אין בחוק-יסוד זה כדי לפגוע בתוקפו של דין שהיה קיים ערב תחילתו של חוק-היסוד.

11. תחולה

כל רשות מרשויות השלטון חייבת לכבד את הזכויות שלפי חוק-יסוד זה.

12. יציבות החוק

אין בכוחן של תקנות שעת-חירום לשנות חוק-יסוד זה, להפקיע זמנית את תוקפו או לקבוע בו תנאים; ואולם בשעה שקיים במדינה מצב של חירום בתוקף הכרזה לפי סעיף 9 לפקודת סדרי השלטון והמשפט, התש"ח-1948, מותר להתקין תקנות שעת-חירום מכוח הסעיף האמור שיהא בהן כדי לשלול או להגביל זכויות לפי חוק-יסוד זה, ובלבד שהשלילה או ההגבלה יהיו לתכלית ראויה ולתקופה ובמידה שלא יעלו על הנדרש.

אלימות

באחריות מי?

איזהו היבור הכובש את ייצרו

אבות פרק ז'

בראך בו נראיל כי מרב אליס צומד
לפתחל, עלנו אסגת "הכבוד" צוד אפני
בראך פאקלי...

2. אחריות ישירה-מהי?

הגדרות מתוך חוק העונשין:

"סכין"

כלי בעל להב או כלי אחר שמסוגל לדקור או לחתוך;

"אולר"

סכין מתקפלת שאורך להבה אינו עולה על עשרה סנטימטרים ושלא ניתן להפכה, בעזרת קפיץ או באמצעי אחר, לסכין שלהבה קבוע;

"משקה משכר"

כמשמעותו בסעיף 2 לחוק רישוי עסקים, התשכ"ח - 1968

(הסבר)

ההגדרה למושג אחריות ישירה מתייחסת למבצע מעשה אלים באופן פעיל/באמצעות אחר/בשיתוף אחרים.

***"מבצעים בצוותא"**

(שותפים לעבירה)-

חבורה של מספר בני אדם לביצוע מעשה אלים ולכל אחד מהחברים בחבורה תפקיד כלשהו.

*** הגדרות למעשי**

אלימות והעונשים

לעבירות אלימות מצויים בחוק העונשין.

החזקת אגרופן או סכין שלא כדין

המחזיק סכין מכוון לתחום ביתו או חצרו ולא הוכיח כי החזיקם למטרה כשרה, דינו - **מאסר חמש שנים**. (סעיף 186 לחוק העונשין)

(הסבר)

המחזיק בסכין או באגרופן מכוון לביתו עובר עבירה וצפוי לעונש מאסר של עד חמש שנים. טענה של "הגנה עצמית" לא תתקבל!

תגרה

המשתתף שלא כדין בתגרה במקום ציבורי, דינו - **מאסר שנה אחת**. (סעיף 191 לחוק העונשין)

(הסבר)

משתתף בקטטה - עובר עבירה, גם אם לא הוא התחיל בה.

אלימות

באחריות מי? 15

איומים

המאיים על אדם בכל דרך שהיא בפגיעה שלא כדין בגופו, בחירותו, בנכסיו, בשמו הטוב או בפרנסתו, שלו או של אדם אחר, בכוונה להפחיד את האדם או להקניטו,

דינו - **מאסר שלוש שנים**.
(סעיף 182 לחוק העונשין)

הסגר

המאיים לפגוע באדם אחר בגופו, נפשו או רכושו, צפוי **לעונש של עד שלוש שנות מאסר**.

שכרות

א. המתפרע או המפר את הסדר במקום ציבורי בהיותו שיכור, דינו - **מאסר שלושה חדשים**.

ב. המחזיק כלי נשק טעון, סכין או כל כלי זין קטלני אחר כשהוא שיכור, מותר לעצרו בלי צו מעצר ודינו - **מאסר שישה חדשים**.

ג. בעל עסק או עובד בעסק שבו נמכרים משקאות משכרים, המספק משקה משכר לשיכור או המעודד אותו לשתות משקה משכר, דינו - **מאסר שישה חדשים**.
(סעיף 193 לחוק העונשין)

הסגר

אדם שיכור, המתפרע או נושא סכין או כלי נשק אחר, צפוי לעונש מאסר. המספק או המעודד שיכור להמשיך לשתות משקאות אלכוהוליים צפוי גם הוא **לעונש מאסר**.

היזאר?

אדם שעלול מןעלף אסור בנות ליכרותו (נפוצה צה לבחור אלתמות), אחראי אלתותיו וילא בנותו, אלקות ללא ריב מובדץ אלקותיו.

אלימות

באחריות מי? 17

סיכון החיים והבריאות של הנולד

חבלה חמורה

החובל בחברו חבלה חמורה שלא כדין,

דינו - **מאסר שבע שנים**.
(סעיף 333 לחוק העונשין)

פציעה

הפוצע חברו שלא כדין,

דינו - **מאסר שלוש שנים**.
(סעיף 334 לחוק העונשין)

חבלה ופציעה בנסיבות מחמירות

כשהיו נוכחים שניים או יותר
שחברו יחד לביצוע המעשה בידי
אחד או אחדים מהם,

דינו של כל אחד מהם - **כפל**
העונש הקבוע לעבירה.

א. העובר עבירה לפי סעיף 333

כלפי בן משפחתו, דינו - **מאסר**
עשר שנים.

ב. העובר עבירה לפי סעיף 334

כלפי בן משפחתו, דינו - **כפל**
העונש הקבוע לעבירה.

לעניין סעיף זה, "בן משפחתו" -
לרבות מי שהיה בן משפחתו
בעבר

הסכר

"כשהיו נוכחים שניים
או יותר" = חבורה.
שחברו יחדיו לבצע
מעשה אסור. גם אם
רק אחד מהם ביצע
את המעשה והאחרים
עודדו... תמכו... נכחו
ולא עשו דבר כדי
למנוע...

תקיפה בנסיבות מחמירות

כשהיו נוכחים שניים או יותר שחברו יחד דינו של כל אחד מהם הוא כפל העונש הקבוע לעבירה.
(בהסתמך על סעיפים: 378-382 לחוק העונשין)

נצאי אצבוק

טענת "הגנה עצמית" -

לרוב אינה "תופסת" בבית משפט!!!

רק במקרה שהיתה דרושה באופן מידי לשם הדיפת תקיפה, שהייתה בה סכנה ממשיית לחיים ובמידה סבירה - (זאת יש להוכיח בבית המשפט).

כאשר אדם "מחזיר" לתוקף כשאין סכנה ממשיית ומידית לחייו- ישא בעונש על פי חוק!!!
(בהסתמך על סעיף 34 י', 34 ט"ז. לחוק העונשין)

תקיפה - מהי

המכה אדם, נוגע בו, דוחפו או מפעיל על גופו כוח, בדרך אחרת, במישרין או בעקיפין, בלא הסכמתו או בהסכמתו שהושגה בתרמית - הרי זו תקיפה;

לעניין זה, הפעלת כוח - לרבות הפעלת חום, אור, חשמל, גז, ריח או כל דבר או חומר אחר, אם הפעילו אותם במידה שיש בה כדי לגרום נזק או אי נוחות.

דין תקיפה טתם

התוקף שלא כדן את חברו, דינו - **מאסר שנתיים**, וזאת אם לא נקבע בחוק זה עונש אחר לעבירה זו מחמת נסיבותיה.

תקיפה הגורמת חבלה ממשית

התוקף חברו וגורם לו בכך חבלה של ממש, דינו - **מאסר שלוש שנים**.

אלימות

באחריות מי? 21

השלושה דברים אדם יזכר: כבודו, כבודו ובכבודו.
צירובין סה

3. אחריות עקיפה-מהי?

(גם אם איני שותף פעיל למעשי אלימות..)

הסבר

אחריות עקיפה למעשה אלימות שנעשה בידי אחר:

א. האדם ידע על מעשה אלים ולא עשה דבר על מנת למנוע את המעשה.

ב. אדם **מעודד, מסייע, משדל** באופן כלשהו למעשה אלים של אחר.

* בחוק העונשין קיימת התייחסות גם לאחראים באופן עקיף למעשה אלימות ואפילו קיימים מקרים בהם ישנה **ענישה המחמירה** גם עם האחראים באופן עקיף.

משדל

המביא אחר לידי עשיית עבירה בשכנוע, בעדוד, בדרישה, בהפצרה או בכל דרך שיש בה הפעלת לחץ. העונש בחוק למשדל **זהה** בחומרתו למבצע הישיר של המעשה.

מסייע

מי שלפני עשיית העבירה או בזמן עשייתה עשה מעשה המאפשר את ביצוע המעשה האלים (אפילו מקל על המבצע או מונע את תפיסתו על ידי הסתרת מידע). העונש בחוק למסייע הוא **מחצית העונש** שקבוע בחוק למבצע הישיר של המעשה.

הגדרות מתוך חוק העונשין:

אי מניעת פשע

מי שידע כי פלוני זומם לעשות מעשה פשע ולא נקט בכל האמצעים הסבירים למנוע את עשייתו או את השלמתו, דינו - **מאסר שנתיים**.

סירוב להגיש עזרה

המסרב להגיש עזרה, שיש ביכולתו להגיש, כשהוא נדרש לכך מאת עובד הציבור לנוכח עבירה בעיצומה או ספינה נטרפת או דליקה, שיטפון, רעש או כל אסון אחר לציבור, דינו - **מאסר חודש ימים**.

גם סיוע לחבר, לאחר שביצע את המעשה (ולמרות שלא נכחת במקום האירוע) יוביל לענישתך!!!
(בהסתמך על סעיף 261 לחוק העונשין)

אלימות

באחריות מי?

"מי שמקבל את הרע באופן פאסיבי
מבלי להילחם בו, מעורב בו במי
שעושה אותו"
מרטין לותר קינג

מבוק לא סייץ אק אלא כחמורי את
צונשק וכאובן "סינק" אס את צצאן

4. חוק "לא תעמוד על דם רעך", התשנ"ח-1998

1. חובת הצלה והושטת עזרה

א. חובה על אדם להושיט עזרה לאדם הנמצא לנגד עיניו, עקב אירוע פתאומי, בסכנה חמורה ומיידית לחייו, לשלמות גופו או לבריאותו, כאשר לאל-ידו להושיט את העזרה, מבלי להסתכן או לסכן את זולתו.

ב. המודיע לרשויות או המזעיק אדם אחר היכול להושיט את העזרה הנדרשת, יראוהו כמי שהושיט עזרה. לענין חוק זה, בסעיף זה, "רשויות" - משטרת ישראל, מגן דוד אדום ושירות הכבאות.

הסבר

שם החוק לקוח מהמקורות היהודיים מטרתו "להוציא אותנו מהאדישות", לגלות אחריות ולעזור לאחר בעת צרה.

בכדי למלא חובתך- מספיקה הודעה לרשויות על הסכנה...

2. החזר הוצאות ותשלומי נזק

א. הוראות סעיף 5 לחוק עשיית עושר ולא במשפט, התשל"ט-1979, יחולו גם כאשר המזכה פעל מכוח חובתו על פי הוראות סעיף 1.

ב. בית המשפט רשאי לחייב את מי שגרם לסכנה שהניצול נקלע אליה, לרבות את הניצול עצמו אם גרם לסכנה זו, לשפות את מי שהושיט עזרה בהתאם לחובתו לפי הוראות סעיף 1 על ההוצאות והתשלומים הסבירים שהוציא.

3. עונשין

העובר על הוראות סעיף 1 לחוק זה, דינו - **קנס**.

אלימות

באחריות מי? 29

לא יק צוהי את פעמירד נעץ - אלא גמ
בני משפחה- בסבל, בייסורים, בבוש....

איזו תלוקה מוציגה- ארדוף אחרי הכוח
ולאבד את החירות
פונסיס בייקון

5. קטינים וחסרי ישע-

היחס בחוק

אחריות לחסרי ישע

מי שעליו האחריות לאדם שמחמת גילו, מחלתו, ליקויו הרוחני, מעצרו או כל סיבה אחרת, אינו יכול להפקיע עצמו מאותה אחריות ואינו יכול לספק לעצמו את צרכי חייו - בין שהאחריות מקורה בחוזה או בדיון ובין שנוצרה מחמת מעשה כשר או אסור של האחראי - חובה עליו לספק לו את צרכי מחייתו ולדאוג לבריאותו, ויראוהו כמי שגרם לתוצאות שבאו על חייו או על בריאותו של האדם מחמת שלא קיים את חובתו האמורה.

חובת הורה או אחראי לקטין

הורה או מי שעליו האחריות לקטין בן ביתו, חובה עליו לספק לו את צרכי מחייתו, לדאוג לבריאותו ולמנוע התעללות בו, חבלה בגופו או פגיעה אחרת בשלוחו ובבריאותו, ויראוהו כמי שגרם לתוצאות שבאו על חייו או על בריאותו של הקטין מחמת שלא קיים את חובתו האמורה.
(בהסתמך על סעיפים 322-323 לחוק העונשין)

אין הגנה כלל על אדם שנכנס
ביוזעין למצב שידע כי עלול
להוביל לאלימות ולתוצאות קשות
(בהסתמך על ס' 34 יד לחוק העונשין)

אחסוך את בריאותי ואת בריאותי של -
בספיקה באחי, ביוזעין, בספיקה במשפחתי
בספיקה בחברים...

6. קטינים - ההליך המשפטי

1. דיונים בדלתיים סגורות

הדיונים בעניינם של קטינים הנם בדלתיים סגורות בבית משפט לנוער (או בית משפט שהוסמך לכך) ואף אדם אינו רשאי לצפות (פרט למקרים חריגים וברשות בית המשפט).

2. מעצר עד שתים עשרה שעות

אין להחזיק במעצר קטין - שעדיין לא מלאו לו 14 שנים מעל שתים עשרה שעות ללא צו שופט, פרט למצבים מסוימים.
(מתוך סעיף 10 לחוק הנוער שפיטה, ענישה ודרכי טיפול).

3. תנאי מעצר

אסור לקטין להימצא במעצר עם בגירים (הוא צריך להיות באגף נפרד או בבית מעצר נפרד).
(מתוך סעיף 13 לחוק הנוער - שפיטה, ענישה ודרכי טיפול).

4. ענישה

קטין שבעת גזירת הדין בבית המשפט (המועד בו קובעים את עונשו) עדיין לא מלאו לו 14 שנים - לא יוטל עליו מאסר אלא יוענש בדרך חלופית. משמע... מעל גיל 14 - בית המשפט יכול להטיל עונש מאסר!!
(בהסתמך על סעיף 25 ד' לחוק הנוער - שפיטה, ענישה ודרכי טיפול).

אלימות

מניעת אלימות היא באחריות המדינה, שלטון החוק (כפי שמוצג בחוברת זו), החברה ושל כל אחד ואחת מאתנו. זכרו, כולנו נושאים באחריות כפרטים וכחברה על מנת שנוכל לחיות בכבוד הדדי ובסובלנות.

* **להמנע** מהתנהגות אלימה

* **למנוע** מהחברים להתנהג באלימות

* **לדווח** לרשויות כשאנו ניתקלים בתופעות של התנהגות

אלימה

* **להושיט עזרה** לנפגעי אלימות